

MÜTEMİM b. NÜVEYRE

(متمم بن نوية)

Ebû Nehşel Mütemmim b. Nüveyre
b. Cemre b. Şeddâd el-Yerbûî et-Temîmî
(ö. 30/650)**Mersiyeleriyle tanınan şair
ve muhadram sahâbî.**

Adı bazı kaynaklarda Mütemmem şeklinde geçiyorsa da doğrusu Mütemmim'dir. Künyesi Ebû Temîm, Ebû İbrâhîm, Ebû Edhem ve Ebû Nüheyle şeklinde de kaydedilmiştir. Temîm kabilesine bağlı Benî Hanzale'nin Benî Yerbû' koluna mensuptur. Benî Yerbû'un reisi Mâlik b. Nüveyre'nin kardeşi olup kabilesiyle birlikte İslâm'a girmiş ve Mâlik'le birlikte beraber Resûlullah tarafından kabilesinin zekâtını toplamakla görevlendirilmiştir. Tek gözlü, kısa boylu ve çirkin bir kimse olan Mütemmim kardeşi Mâlik'in şahsiyeti yanında gölgede kalmış, bir ara Benî Tağlib'e esir düşmüş ve kardeşi Mâlik'in gayretiyle kurtulmuştur.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra irtidad eden Arap kabileleri arasında Mâlik ve Mütemmim'in kabilesi de yer alıyordu. Halife Ebû Bekir bunlarla savaşmak için Hâlid b. Velîd kumandasındaki kuvvetleri görevlendirdi. Bu savaşta mürtedlerin bir kısmı öldürüldü, bir kısmı esir alındı. Mâlik b. Nüveyre de esirler arasındaydı. Taberî'nin, irtidad savaşlarında kendisinden iktibaslarda bulunduğu ve mensup olduğu Temîm kabilesi lehine haberler ürettiği bilinen Seyf b. Ömer'den rivayeteye göre Hâlid b. Velîd soğuk bir gecede kumandanlarına Hicaz lehçesiyle, "Esirlerinizi soğuktan koruyun" emrini verdiği halde kuzey lehçesini kullanan Dırâr b. Ezver emri, "Esirlerinizi öldürün" şeklinde anlayarak Mâlik'i öldürmüş, Hâlid buna tepki göstermişse de sonunda, "Allah'ın takdir ettiği oldu" demiştir (Taberî, III, 278). Bir başka rivayete göre, Mâlik'in topladığı zekât mallarını peygamberin vefatından sonra sahiplerine iade etmesi ve konuşmalarında Resûlullah'a karşı saygısız ifadeler kullanması bazı sahâbîlerle birlikte Hâlid b. Velîd'i onun da mürted olduğu kanaatine sevk etmiş ve bu sebeple öldürülmüştür (DİA, XXVII, 515). Daha sonra Hâlid, bazı yakınlarının karşı çıkmasına rağmen Mâlik'in karısı Ümmü Temîm bint Minhâl ile evlenmiştir (a.g.e., XV, 290).

Kardeşinin öldürülmesine çok üzülen Mütemmim, Hâlid b. Velîd'i Halife Ebû Bekir'e şikâyet etmiş, ondan intikam alınma-

sını istemiş, fakat Ebû Bekir sadece kan bedelini ödemekle yetinmiştir. Ardından Mütemmim ve kabilesi meseleyi yeni halife Ömer'e arz etmiştir. Hz. Ömer Mütemmim'i iyi karşılamış, onun Mâlik için nazmettiği mersiyelerini dinlemiş, Mütemmim gibi şair olup da Yemâne savaşlarında şehid düşen kardeşi Zeyd b. Hattâb için böyle mersiyeler söylemeyi arzu ettiğini belirtmiş, ancak o da Hâlid'i görevden almakla yetinmiştir (geniş bilgi için bk. Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid b. Velid*, s. 422-441). Bunun üzerine Mütemmim, kardeşi için yazdığı ağıtları okuyarak dolaşmaya ve derbeder bir hayat sürmeye başlamış, acılarını unuttur ümidiyle yeniden evlendirilmiş, fakat bu evlilikler de fayda vermemiştir. Bu sebeple, "Mütemmim'in Mâlik'e ağladığı kadar hiçbir ölüye ağlanmamıştır" sözü Araplar arasında meşhur olmuş, acı ve hüznü dile getirmede Arap şairlerinin Mütemmim'i geçemediği ifade edilmiştir.

Mâlik b. Nüveyre'nin âkıbeti, hem kendisinin hem de ona ağıtlar yakan kardeşi Mütemmim'in şöhretine vesile olmuştur. Mütemmim'in uzun kaside ve mersiyelerinden yalnız bazı kıtalar zamanımıza ulaşabilmiştir. Mufaddal ed-Dabbî'nin kaydettiğine göre elli bir dizelik "ayn" kafiyeli mersiyesi kadîm Arap edebiyatı mersiyeye türünün şaheseri kabul edilmiş (*el-Mufaḍḍaliyyât*, s. 67-68), İbn Sellâm el-Cumahî eserinin mersiyeler bölümünde Mütemmim'e ve kasidesine ilk sırada yer vermiştir (*Ṭabaḳâtü'l-fuhûlî's-şu'arâ*, II, 350). Asmaî de bu kasideyi mersiyelerin şaheseri kabul etmiş, fakat Câhiz bu kanaate katılmamıştır (İbn Abdürabbih, III, 265). Dokuz beyti başka bir şaire ait olduğu tesbit edilen kasidenin, Muşakkar Kalesi'nin Fars asıllı valisince katledilen bir kişi hakkında yazılan ve Temîm kabilesi arasında yaygın olan bir kasideye nazîre olarak nazmedildiği kaydedilir. Mütemmim'in kasidesi Mâlik'in cömertliğini ve kahramanlığını, onun hâtralarını yâdederek ağlamayı, kendi his, hüznü ve acılarını, onun kaybedilmesiyle toplumun neler kaybettiğini, mezarını takdis, katiline lânet gibi bölümlerden oluşur. A. Jones, kasidenin Arapça metniyle beraber İngilizce tercüme ve açıklamasını yapmıştır (bk. bibl.). Zamanımıza ulaşan mersiyelerinin çoğu Mâlik'le ilgili olmakla birlikte Mütemmim, Hz. Ömer'in vefatı üzerine onun için ve kardeşi Zeyd b. Hattâb için de mersiyeler nazmetmiştir. Muahhar kaynakların yalnız savaşçılığını ön plana çıkardığı Mâlik'i eski kaynaklar savaşçı ve şair vasıflarıyla nitelmiş olup onun ve Mütemmim'in bazı şiirlerini birbirine nisbet etmiş-

lerdir. Mütemmim'in mersiyeleri III. (IX.) yüzyılda Vesîme b. Mirsâl tarafından toplanmış (Yâkût, XIX, 248) ve divanı Ebû Amr eş-Şeybânî, Asmaî, Sükkerî tarafından derlenmişse de (İbnü'n-Nedîm, s. 158) bunların hiçbirisi zamanımıza ulaşmamıştır. İbtisâm Merhûn es-Saffâr, Mâlik ile Mütemmim'in kaynaklarda yer alan şiirlerini bir kitapta toplamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mufaddal ed-Dabbî, *el-Mufaḍḍaliyyât* (nşr. C. J. Lyall), Beyrut 1920, s. 67-68; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳâtü'l-kebir* (nşr. E. Sachau), Leiden 1321, III, 275; İbn Sellâm el-Cumahî, *Ṭabaḳâtü'l-fuhûlî's-şu'arâ* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire 1952, I, 173; II, 350; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, Kahire 1322, s. 70-72; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâli), Beyrut 1993, III, 1446-1447; a.mlf., *Kitâbü'l-Fâzil* (nşr. Abdülaziz el-Meymenî), Kahire 1956, s. 62-63; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), III, 277-280; İbn Abdürabbih, *el-İḳdû'l-ferîd*, III, 265; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, XIV, 63-76; XV, 289-304; Hâlidîyyân, *Kitâbü'l-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Muhammed Yûsuf), Kahire 1958, II, 346; Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 466-467; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Flügel), s. 158; Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Simtû'l-le'âli fi şerhi Emâli'l-Kâli* (nşr. Abdülaziz el-Meymenî), Kahire 1936, I, 87; İbn Münkiz, *Kitâbü'l-Menâzil ve'd-diyâr*, Kahire 1994, s. 293-294; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XIX, 248; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), V, 52-54, 58-59; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, V, 177; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1358/1939, III, 336-337, 340; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb* (Bulak), I, 236-238; Th. Nöldeke, *Beitrag zur Kenntnis der Poesie der alten Araber*, Hannover 1864, s. 87-151; R. Blachere, *Histoire de la littérature Arabe*, Paris 1952, s. 258-259; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, s. 53-54; Sezgin, *GAS*, II, 204-205; İbtisâm Merhûn es-Saffâr, *Mâlik ve Mütemmim ibnâ Nüveyre el-Yerbûî*, Bağdad 1968, s. 3-7, 20-23, 30-52, 83-119; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 301-302; A. Jones, *Early Arabic Poetry*, Oxford 1992, s. 102-125; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid Bin Velid*, İstanbul 1992, s. 422-441; a.mlf., "Hâlid b. Velid", *DİA*, XV, 290-291; a.mlf., "Mâlik b. Nüveyre", a.e., XXVII, 514-515.

İBRAHİM SARMİŞ

MÜTENÂHİ

(المتنهي)

**Âlemin sonlu olduğunu ifade eden
felsefe ve kelâm terimi.**

Sözlükte "sona ermek, bitmek; sınırlı olmak" anlamlarındaki **tenâhî** masdarından isim olan **mütenâhî** kelimesi sonlu varlıklar için kullanılan bir terimdir. Sonsuz kavramı **gayr-i mütenâhî** (Far. nâ-mütenâhî), sonsuzluk ise **lâ tenâhî** tabirleriyle karşılanmıştır. İlkçağ Yunan felsefesinde sınır ve son kavramı için **peras**, belirsiz, sınırsız ve sonsuz olan varlık için **apeiron** terimi kullanılmıştır.